

Hafnia Hodierna

Eller

Udførlig Beskrivelse

om den

Kongelige Residentz - og Hoved - Stad

Kiøbenhavn,

1748

Uddrag

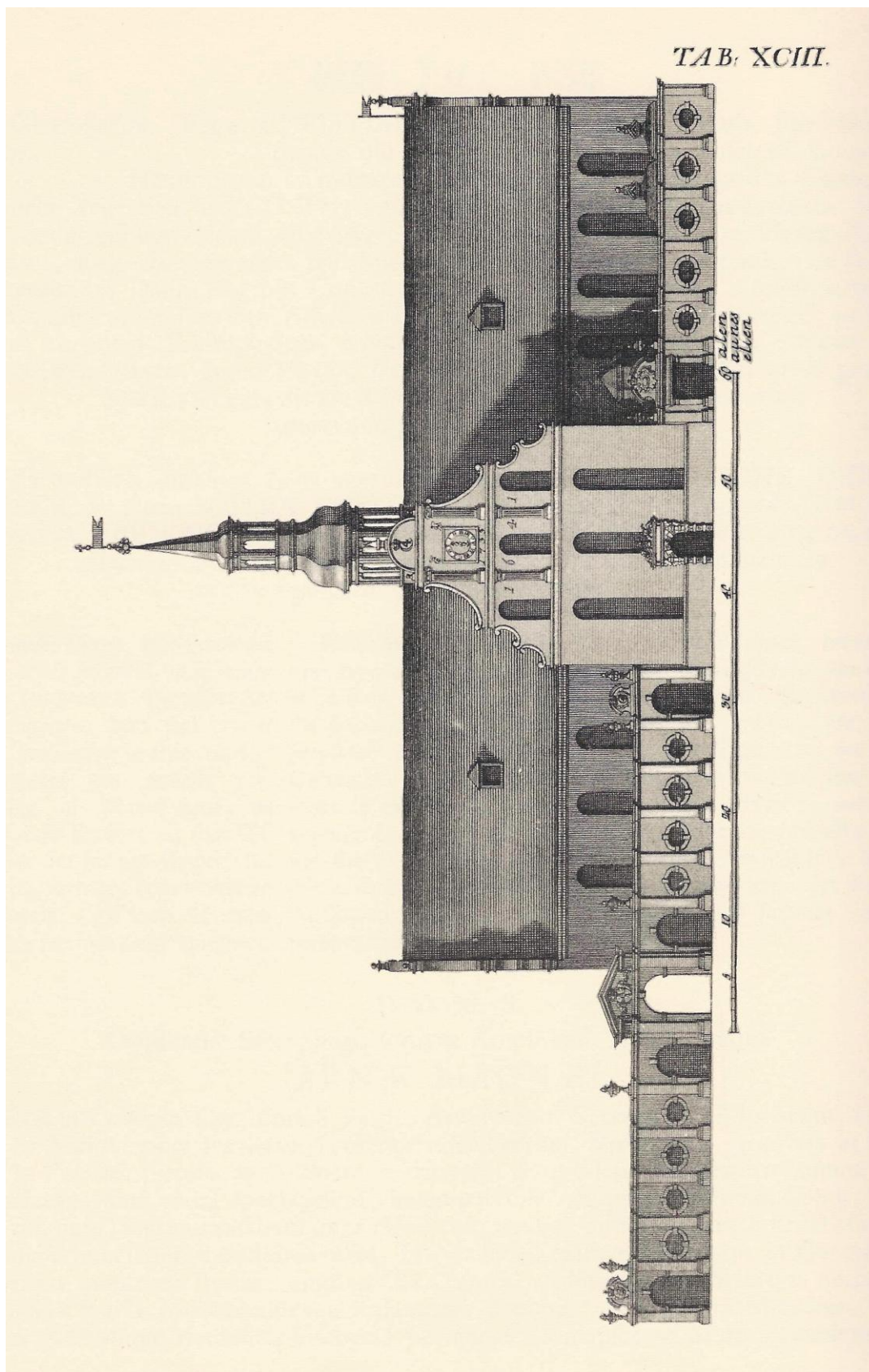
Bremer - Holm - Kirke (Holmens Kirke) Vor Frelzers Kirke

Christianhavns Kirke

Cap. V.

Handler om de offentlige geistlige Bygninger i Staden, og forklare, hvad ved enhver især er at merke..

Den siette Sogne Kirke er den saa kaldede Bremer - Holms Kirke, hvis Facade paa Iax. XCIII. kand sees. Den er af Høysalig Kong CHRISTIAN den Fierde opbygget, og Aar 1619 den 5 September indviet af D. Hans Povelsøn Resen, Biskop over Siælends Stift. Der som nu Kirken staaer, var udi Nord - Øst - Enden en Smedde, som kaldtes den store Smedde, og i den Syd - Vest - Ende, hvor nu Choret er, var Mynten, og over Mynten udi andet Stokverk, en Navigations - Skole.

Tav. XCIII. Holmens Kirke

Anno 1640 blev Kirken gjort større, og forandret til en Kors - Kirke, hvilket alt især erfare af en Inscription som findes bag på Altar - Tavlen af følgende Indhold:

Udi CHRISTIANI Qvarti Tid Anno 1619 den 5 September er denne Stæd indviet til en Kirke af D. Hans Povelsön Resen. Biskop i Siælland, efterat den tilforne havde været en Midde udi den Nord - Ost Ende, og kaldtes den store Smidde, som nu er paa Holmen, og udi den Sydvest Ende haver været en Mynt, som nu Choret er, oven paa samme Mynt var en Navigations - Skole. Udi samme Aar er Mester Niels Michelsen Aalborrig, forudm Sognepræst i Helsingborg, bleven denne Kirkes første Præst, og forblev indtil han for Alderdom resignerede, som var 1639, døde 1645, og blev det første Liig, der i denne Kirke blev begravet. Anno 1639 som M. Anders Andersen fra Warde i Jylland, og blev denne Steds Sognepræst og Provst over Hans Kongelige Majestets Skibs - Præster til 1642, han blev Biskop i Aalborg. Anno 1640 er denne Kongelige Kirke forvodet, og blev til en Kaars - Kirke og med Pulpituer rund om, saa og med Stoler og Dønnekeverk beprydet. Anno 1642 som M. Niels Christensen Spend fra Sceby kallet i Vensyssel, og blev iligemaade denne Steds Sognepræst og Provst. Anno 1646 er Capitein Willom Ebensen og Niels Olsen Deeleskriver paa Holmen, bleven denne Steds første Kirke - Verger udi FRIDERICH den Tredies Tid. Anno 1657 i October er Gabriel Jacobsen forordnet at være denne Kirkes Forstandere. Anno 1658 er dette Chor med Vanellet og dets Stafering beprydet. Anno 1661 er denne Altar - Tavle opsat. Anno 1662 er denne nye Prædikkestoel opsat, og til Hielp den at betale haver Jacob Pedersen, Kongelig Majestets Over - Kammer - Tiener, givet 200 Rdlr, saa og Hans Hansen, Hendes Dronninglige Majestets højbetroede Forwalter over Lolland og Falster givet 200 Rdlr. Anno 1664 Nyt - Aars Dag, døde Mester Niels Spend, udi hans Sted blev Mag. Torckel Tuesen, som da var Sogne - Præst i Helsingborg, fordret af Hans Majestet at være igien denne Stæds Sognepræst og Provst, gjorde sin første Prædiken her udi Kirken Dom. Esto

Uddrag af Laurids de Thurah - Hafnia Hodierna udgivet 1748

mihi. Anno 1665 i Nowember Maaned blev M. Torckel udvalt at være Biskop udi Aalborg efter Doctor Andersens Død, blev imidlertid kaldet herfra og til Hof - Prædikant, og udi hans Sted blev M. Hans Hansen Seidelinus, da øverst Cappellan i Helsingør, af Høystbemeldte Kongelige Majestet forordnet at være denne Stæds Sognepræst og Provst, gjorde derefter sin første Prædiken Nyt - Aars - Dag 1666 her i Kirken, Herre Jesu giv, at alting maa skee dig til Ære!

Altaret saavel som Prædike - Stolen er efter Gothisk Maade med mangfoldigt, dog ziirlig udført Bildthugger - Arbeide prydet. Nogle vil forsikre, at de begge ere af en Norsk Bonde forfærdigede, og Bildthugger - Arbeidet med Knive udskaaret. Andre derimod foregive, at baade Altar og Prædikestolen er af en blind Mand giort og fuldført. Begge Deelee ere merksværdige, men hvilken af dem er den sandfærdige, kand jeg ey med Vished sige. Jeg for min Part er af den Meening, siden der i den nyelig udførte vidtløftige Fortælling om denne Kirke, baade tales om Altaret og om Prædike - Stolen, men ey et Ord anføres om deres Forfærdigelses Historie, som var merkværdigere end endeel af de øvrige, der fortælles, i fald een af de anførte Maader, som den tilegnes, var tilforladelig, at ingen af Deelene er at fæste Tro til. Nok er det, at baade Altar og Prædike - Stol efter de Tiders Smag, da de ere forfærdigede, ere prægtige og kostbare, og bringe Kirken en særdeelees Ziirat tilveye.

Kirken er for faa Aar siden bleven prydet med et skjønt og ziirligt Orgelverk, som med mangfoldigt smukt Bildthugger - Verk prydet.

Fontens Indelukke er af Steen, med adskillige Ziirater forarbeidet. Den ene og foreste Side deraf udtages af et kostbart Epitaphio, som deels af Marmor, deels af Steen er forfærdiget, og hvorpaa efterfølgende Skrift læses:

Herunder hviler den ældste og Høvyagtbare Salige Mand, Hans Hansen Osten, fordum Hans Kongelige Majestets og Hendes Kongelige Majestets Enke - Dronningens, over Laalands og Falsters Amte Høybetroende Inspecteur, saa og velforordnede Proviant - Skriver her for Kiøbenhavns Slot, barnfød udi Holsten Anno 1617 den 25 Martii, døde her i Kiøbenhavn 1672 den 3 April, hans Alders 55 Aar og 8 Dage. Med hans Hiert - Elskende Hustrue, den Ædle, Dyderige og Guds - Elskende Matrone Abele Cathrine von der Wisch, barnefød udi Holsteen Anno 1627 den 19 April, døde 1676 den 1 Januarii; med hvilken hand levede et yndeligt Ægteskab udi 17 Aar 3 Maaneder. Gud forleene dennem en glædelig Opstandelse paa Jesu Aabenbarelses Dag.

Paa den Side af Epitaphio, som vender imod Fonten, seer man følgende Ord:

Anno 1688 er dette salig Hans Hansens of Abel Cathrines Begravelses - Sted til den hellige Daabs Forretning med deres Arvingers Minde og Tilladelse paa Kirkens Bekostning indrettet og udstafferet, samt nye Vindver, og Messing - Gitterverk uden døre, og er den første Daabs - Tieneste herudi forrettet den 15 Maji udi dette Aar, ved Mester Gierdt Wineke, da Sogne - Præst og Provst her til Kirken.

Man finder ellers overalt i denne Kirke, især i Choret, endeel smukke, meest gammeldags Epitaphia, deels af Steen, delst af Træ, hvoiblant de fleeste for deres Ziirligheds Skyld, ere værde at legge Merke til. I Choret hviler under en hvis Marmor - Steen den store Danske, fordum lærde og berømmelige Mand, Conderentz - Raad Friderich Rostgaard. Inscriptionen, som han selv for hans Død har ladet indhugge i denne Marmor - Steen, lyder som følger:

Uddrag af Laurids de Thurah - Hafnia Hodierna udgivet 1748

Sub. Pario. recubat FRIDERICUS. marmore. ROSTGAARD.

Qvi. vario. in Sortis. Dramate, fortis erat.

Sæpe. Deus. læsus. fed. Rex. & Patria. nunquam.

Livor. id &. civis. dicere. quisque. potest.

Natus Obitt

1671 1745

Augusti April.

30 V. S. 26 S. N.

CONRADINA. Uxor. Quæ. REVENFELDIA. dicza.

In. tumulo. & cælo. vult. Socia. esse. Viri.

Nata Obiit

168717

Julii

9. V. S. S.N.

Funeribus. binis. claudetur. Crypta. receptis.

Ossaque. sas, nulli. deinde. movere. loco.

Denne Holmes Kirke er stor og anseelig, og overalt smukt ziiret og ustafferet. Dens anseelse er og bleven forøget ved det store prægtige Capelle, som for nogle Aar siden gandske af nye er bleven anbygget til Kirken; i hvilket mange berømmelige og bekiendte Mænd og Familier have udsøgt deres Grav - og Hvile - Sred; dets Aarsage man og derudi finder endeel prægtige og ziirlige Epitaphia, iblant hvilke General - Admiral Niels Juels Monument, som hans Arvinger i den yderste Ende af Capellet ham til Almindelse havde ladet oprette, ved første Indgang i Capeller, især falder i Øyenene:

Niels Juels Kiste i Holmens Kirke nr. 2 fra Venstre

Uddrag af Laurids de Thurah - Hafnia Hodierna udgivet 1748

Dette Monument er stort, og indtager ey allene hele Breden af Capellet, men endog et godt Stykke ag begge Siderne deraf; det er af adskillige Slags Marmor forarbeidet, og i Midten viser sig denne store Søe - Heltens Bryst - Billede i overnaturlig Størrelse, under hvilket læses en Dansk Inscription, som af den berømmelige Danske Poët, Biskop og Doctor Kingo, er opsat.

Den Afdødes store Bedrifter til Søes, findes i otte store Marmor - Plader i liden Forhøjning udhugne og kunstig udarbejdede, samme forestille disse følgende otte Søeslag og Seyervindinger:

1. Slaget ved Roesand Anno 1659
2. Slaget ved Gulland den 1 Maji 1676.
3. Slaget ved Bornholm den 7 Maji 1676.
4. Slaget ved Øeland den 1 Junii 1676.
5. Slaget paa Colberg - Reede den 1 Junii 1677.
6. Slaget ved Kiøge - Bugt den 1 Julii 1677.
7. Slaget ved Rygeb den 7 September 1678
8. Slaget ved Calmar - Sund den 9 Julii 1679.

Under ethvert af disse Stykker læses en Forklaring i ziirlige og nette Danske Vers, som af forbemeldte berømte Poët, Biskop Kingo, med stor Held og Fynd er udført.

Denne store Sæe - Helt, Herr Niels Juel, er død Anno 1697 den 8 April i hans Alders 69 Aar; som vides iblant andet af den Inscription, der findes paa den prægtige Kiste, som forvarer hans Aske af følgende Indhold:

Herr NIELS JUEL,

Til Taasinge, Erichsholm og Totterupholm, Ridder af Elephanten, kongelige Majestets til Danmark og Norge ec. Geheime - Raad og General - Admiral - Lieutenant, født i Christiania i Norge Anno 1629 den 8 Maji af Høy - Ædle og Velbaarne Erik Juel, til Hundsbek, Dannemarkes Riges Raad og Landsdommer i Jylland, og Frue Sophia Sehested, til Høye - Riis. Denne salige Herre haver fra sin Ungdom været begavet med alt det, som kand kaldes priiseligt, hvorføre han og er brugt i de værdigste Tienester, og har deri opnaaet stor Ære og Navnkundighed i mange lykkelige Søe - Slag, som en tapper og ypperlig Søe - Helt, havde stor Naade hos sin Konge, elsket af sit Fæderneland, sine efterladte Børn og Venner; En forstandig, gavnlig og brav Mand, from imod alle; som ved Døden er berøvet Anno 1697, da han havde levet hos os i 67 Aar og 11 Maaneder; hans berømmelige Dyder og Navn er hos Efterkommerne uforgængelig; thi hvem saa lever, dør salig. Den 8 April.

Niels Juel

Uddrag af Laurids de Thurah - Hafnia Hodierna udgivet 1748

I den anden Ende af dette Capelle sees ved Indgangen et ziirligt Monument af Marmor, som til fordum Geheime - Raad Herr Niels Bentzon Æreminde er opreistet hvorpaa læses efterfølgende Indscription:

Hic est Illustrissimus & Excellentissimus Heros, nue in cælo beatus

NICOLAUS BENZON

OSV.

Af de øvrige berømte Personer og Familier, som her ligge begravne og hos Gravsteder til Deels med ziirlige Epitaphiis ere prydede, vil jeg her allene nævne den i vore Tider velbekiendte, og her i Norden, saa vel som i heele Europa, af Navn og Rygte udødelige Søe - Helt Vice - Admiral Peder Tordenskiold, som i sidste Krig var en Skræk for Landets Fiender, hvor han kom, efter at Freden imellem Danmark og Sverige Aar 1720 var bleven sluttet paa sin udenlandske Reyse, i Hannover i en Duel omkommen. Over ham har en lærd Pen forfattet følgende Linier, som et Grav - skrift:

Conditur hac Borealis gloria Ponti,
Danorum plausus deliciæqve breves,
Ferreæ, qvem Lachesis raptum slorentibus annis,
Dum numerat Palma, credidit esle fenem.

Og end videre har en anden skrevet om den samme:

Lisibus exponens vitam terraqve mariqve,
Tandem Lusoris tollitur ipse dolo

(Man veed at den, der skilte vores berømmelige Tordenskiold ved Livet, var bekiendt for en Spiller. og hed Staal; derved sigte de to sidst anførte Linier, saa vel som efterfølgende Danske Stropher, som en habil, men dog ivrig og hidsiig Pen har forfattet saaledes:

Den som ey Lod, ey Krud, ey Bomber, ey Canoner
Har kundet legge ned i Krig for tvende Kroner,
I Fred nedfældes af en Spiller, kaldet Staal,
Som mordisk stal og skar ham af sit Levnets Maal.
Tænk ikke, Morder, at du har i dette Stykke
Indlagt dig Ære, ney, o ney! thi din Ulykke
Vel vaagner dog engang, der findes vel den Ven,
Som hevner Tordenskiolds Honneur og Blod igien.
Herr Tordenskiold en Helt end efter Døden lever,
Hans Dyd og Tapperhed omkring al Verden svever,
Priisværdig skal hans Navn og Minde staae ihu,
Naar Staal i Verden skal passere for Filou)

Uddrag af Laurids de Thurah - Hafnia Hodierna udgivet 1748

Tordenskiold

I denne Bremer - Holms Kirke er endnu i Begyndelsen af dette Seculo hver Søn - og Hellig - Dag ved tolv Slet bleven holden en Prædiken i Hollandsk Sprog, til de mangfoldige Hollænderes Nytte, der i de Tider havde nedsat sig her i Staden, men sligt er nu ey mere i Brug.

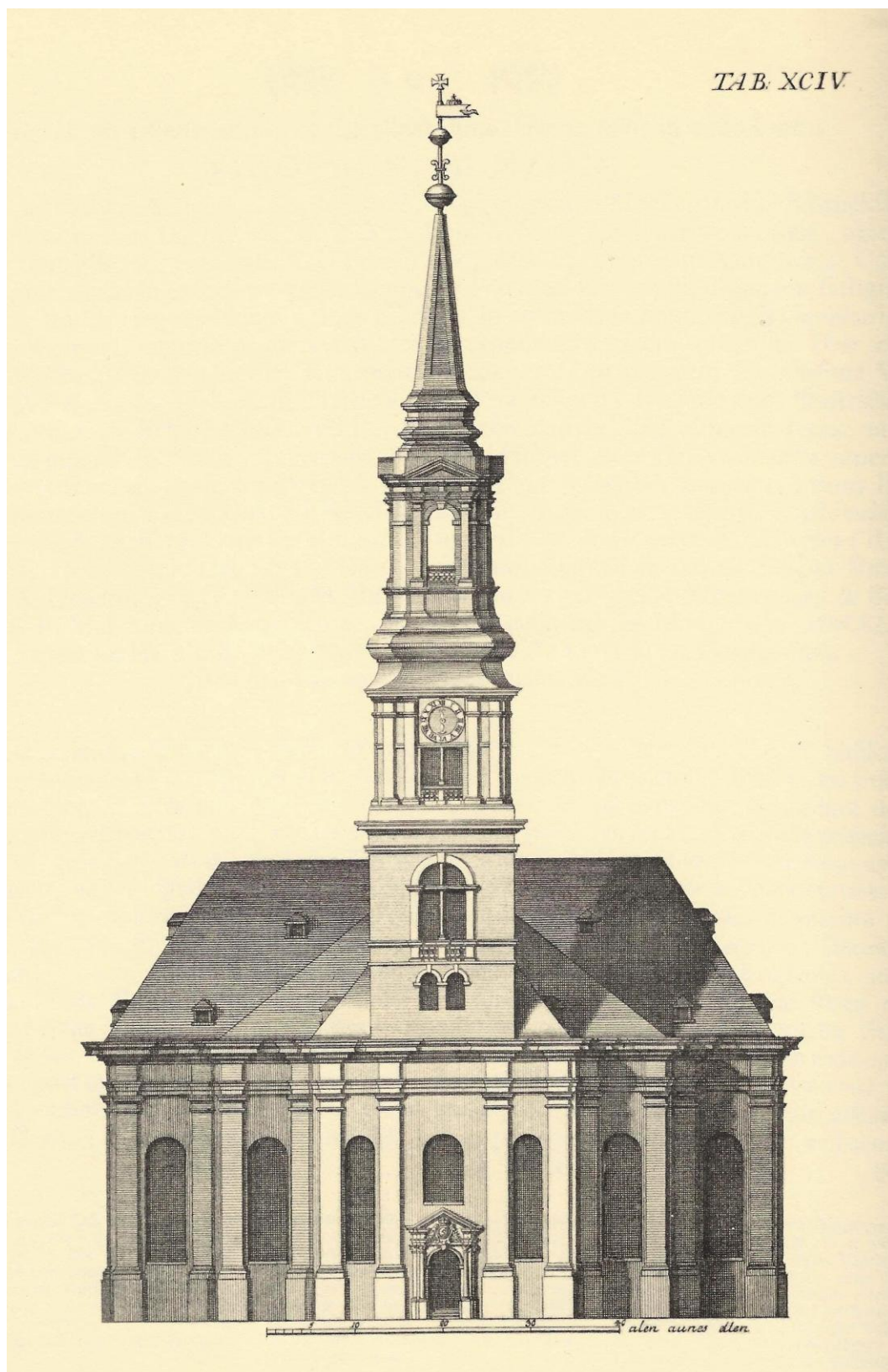
Tordenskiolds Sarkofa

Den syvende Kirke i Staden er efter Ordenen vor Frelzers Kirke, som egentlig er Christianshavns Byes Sogne - Kirke, hvoraf Opstalten paa hosstaaende Tav. XCVI. forestilles.

Høysalig Kong Christian den Fierde, som har anlagt den nye Stad Christianshavn, fik i Sin Regierings Tid ey Leylighed til at fuldføre Sit store Forhavende, med at forsyne denne Stad med en anstændig, og efter dens Begreb og Størrelse proportioneret Kirke, men lod for det første opreise en slet og ringe Interims - Kirke, hvor Gudstienesten kunde holdes, indtil Omstændighederne tillode Hans Majestet i dette Tilfælde at fuldbyrdige Sit Forsæt. Hvilket Ønske den Høysalige Herre ikke opnaaede, men maatte overlade denne Omhyggelighed til Hans Efterkommere i Regieringen. Hans Søn, Høylovlig Kong FRIDERICH den Tredie, lod sog og denne Sag være angelegen, og lod virkelig gjøre Begyndelse med Grundvolden til en ny Kirke, hvortil en Plads blev udsøgt i Stadens Nørre - Qvarteer, strax ved Porten; Men formedelst Krigen, som paakom imellem Danmark og Sverrig, blev Arbeidet liggende, og i denne Herres Regiering ey videre rørt derved. Men Kong CHRISTIAN den Femte, Høylovlig Ihukommelse, fuldførde det, som Tidernes Vanskeligheder havde forhindret hans Forfædre sig at bygge Kirken, og udvalte til dens Sted den samme, som Kong CHRISTIAN den Fierde havde udsøgt, som var tæt ved den gamle. Hans Majestet betiente sig af den gang værende General - Bygmester Lambert von Haven, til at forestaae Bygningen, og lagde selv den første Steen til Grundvolden i Aaret 1682 paa den Nørre - Side af Choret, lod og, til Erindring om Arbeidets Begyndelse, slaae en Skue - Mynt, paa hvis ene Side sees Hans Majestets Bryst - Billede, og paa den anden Side Christianshavns Kirke med Overskrift:

MONUMENTUM PIETATIS

Tav. XCIV. Frelses Kirke - Christianshavns Kirke.

Men hans Majestet oplevede ey den Dag, at Han kunde see denne Kirke Bragt til den Fuldkommenhed, som den var tiltænkt; Vel blev den under Hans priisværdigste Regimente bragt saa vidt, at Gudstienesten derudi blev holden, men de fornemste indvortes Zirater, som Altar, Orgelverk, Prædikestoel, med videre, ere allerførst deels i Kong FRIDERICH den Fierdes, deels i Høysalig Kong CHRISTIAN den Siettes Regierings Tid komne i Stand. Ja Kirken sattes endnu en af de herligste udvortes Zirater, nemlig Spiret paa Taarnet.

Tav. XCIV. forestiller iblant andet en Tegning af Spiret, saaledes som det af Høyløvlig Kong CHRISTIAN den Femte var anordnet at skulde indrettes, men derved er hidindtil ey noget bleven foretaget, saa det er forbleven ved bare Ønsker, at det eengang maatte komme dertil.

At imidlertid Kirkens Patroner, som er Magistraten i Kiøbenhavn, meget har længtes efter at see dette Taarn bragt til sin Fuldkommenhed, sees iblant andet af en Inscription, som var opsat ved det prægtige Marmor - Altar i denne Kirke, da samme Altar Aar 1732 paa St. Michels Fest første gang blev aabnet, som lydede saaledes:

**Tak trende store Konger tak, Tak CHRISTIAN den Femte
For Marmor - Pragt; Tak FRIDERICH den Fierde, som ey glemte,
At bygge mig; Tak naadigste Kong CHRISTIAN den Siette,
For gylden Pragt og Prydelse, Du lodst omkring mig setre.
Til Guds og Kongens Ære staaer jeg da saa prægtig ziiret;
Gid CHRISTIAN den Siettes Navn maa staae engang paa Spiiret!**

Men Høysalig Kong CHRISTIAN den Siettes hastige og alt for tidlige Døde foraarsagede, at dette gode Ønske ey fik Fremgang, saa at denne Glorie blev vores nu regierende Allernaadigste Konge, Kong FRIDERICHden Femte forbeholden, som nu og allernaadigst har befalet, at bringe Taarnet Bygning til den forønske Ende.

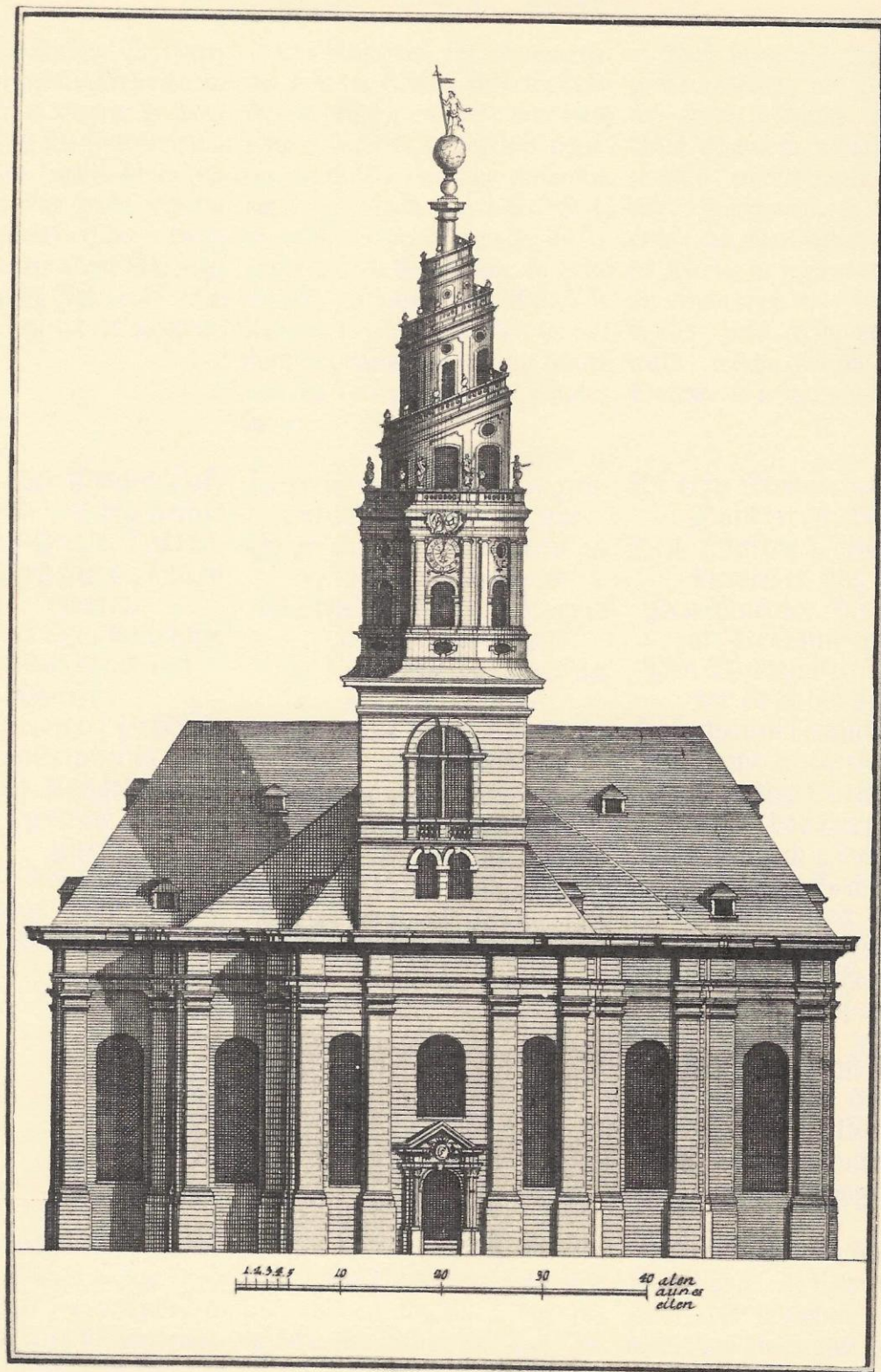
Hans Kongelige Majestet har allernaadigst befalet mig, at giøre Forslag af en Tegning til dette Spiirs Bygning, hvilken allernaadigste Befaling jeg allerunderdanigst har efterlevet, og præsenteret et Modell dertil af den Skabning og Dannelse, som næstfølgende Tav. XCV. forestiller, hvilken Hans Kongelige Majestet allernaadigst har behaget at approbere.

Spiiret bliver efter Forslaget fra det nederste til det øverste gandske af Steen, og udvendig forsynet med en Snegle - Trappe, som leder en Curieux lige til det allerøverste, uden mindste Fare eller Ubeqvemmelighed; og som Kirken fører Navn af Vor Frelzers Kirke, saa sees øverst paa Spiiret Verdens Frelser, over og over forgyldt, staaende paa Verdens Kugle, som er Herrens Fødders Fodskammel.

Foruden adskillige Potter og deslige, hvormed Postementerne i Balustraden ere ziirede, sees paa det nederste Gallerie de fire store Propheter, og de fire Evangelister, alle af Steen, og overnaturlig Størrelse.

I fald Taarnet efter denne Tegning og dette Forslag engang bliver fuldført og bragt i Stand, vil det vise sig, om denne Invention hos Publicum vil finde det Bifald som jeg har ønsket og formodet.

TAB. XCV.

Paa den første Klokke i Taarnet findes denne Skrift:

Psalm 113. Ifra Solens Udgang alt indtil Nedgangen være Herrens Navn lovet! og videre:

Anno 1676 er denne Klokke taget udi Wenersborg, og givet igien til Christianshavns nye Kirke af Norges Riges Statholder og General - Feld - Marechal Ulrich Friderich Gyldenlöve.

Kirken i sig selv er stor, og efter Bygnings - Kunstens nu brugelige Regler i alle Stykker indrettet. Man betragter det udvendige store Steen - Portal for Hoved - Indgangs - Døren, i hvis Frontispice sees Kong CHRISTIAN den Femtes Navn i Træk, og omkring Navnet paa en sammenvunden Seddel den Høysalige

Uddrag af Laurids de Thurah - *Hafnia Hodierna* udgivet 1748

Herres Livsprog: PIETATE & JUSTITIA paa det underste af Trappe - Trinene, hvorpaa man stiger op til Indgangen, læser man Aars Tallene, naar denne Bygning er bleve begyndt og fuldbragt, med disse Ord:

Anno 1682 den første Steen lagt.

Anno 1694 fuldendt.

Uddrag af Laurids de Thurah - Hafnia Hodierna udgivet 1748

Inden udi er Kirken af herligste Anseelse, og falder strax, naar man træder ind, det store prægtige Marmor - Altar i Øynene, som er det største og kostbareste ey allene i Kiøbenhavn, men i hele Danmark. Af foranførte Vers er slutteligt, at Kong CHRISTIAN den Femte allerede har skaffet Marmoren dertil, at det i Friderich den Fierdes Tid er kommen i Stand, og at Høysalig Kong Christian den Siette har skienket Altar - Klæder og andre Prydelser dertil. Man betragter derpaa især adskillige fortrefflige Billeder af hvis Italiensk Marmor, som Christum i Urtegaarden, med en hosstaaende Engel; Engelen, som rekker vor Herre Christo Kalken; to Billeder, som staae imellem Støtterne, alle i fuld Legems Størelse, og paa det ypperligste udførte. Paa Gelænder Verket, som skiller Kirken fra Choret, er paa Postementerne at skue to staaende Billeder, som forestille Michael og Uriel; to knælende som betyde Jeremiel og Gabriel og to siddende, som ere Cherubim og Raphael, alle i fuld Legemes Størelse.

Orgelværket er stort og prægtigt, prydet med mangfoldigt herligt Bildthugger - Arbeide, og er, siden det kostbare Verk i vor Frue Kirke i den store Ildebrand forgik, det største og ziirligste i Kiøbenhavn.

Fonten er af Alabast, i Circulrund Form, uden til ziiret med adskillige Bibelske Historier, som i liden Forhøyning derpå ere udarbeidede. Samme er i Høysalig Kong FRIDERICH den Fierdes Tid bleven skienket til Kirken af en fornemme Frue, nemlig den samme, til hvis Ihukommelse følgende Linier i det Tydske Sprog ved hendes Gravsted her i Kirken ere opsatte:

Jeg frem for andre har en stor Monarch behaget,
Det først mig har med Fryd, til sidst med Sorg betaget;
Thi jeg saa hastig ey frembragte Livet Frugt,
Før Livets Dør for miig tillige og blev luket.

Uddrag af Laurids de Thurah - Hafnia Hodierna udgivet 1748

Med mig tillige og den Kierlighed har Ende,
Og skal det Græve - Barn, jeg nyelig fik i Hænde,
Et Vidne være til, at lykken var mig huld,
Men at min Held til sidst. blev tynd og Smerte -fuld.

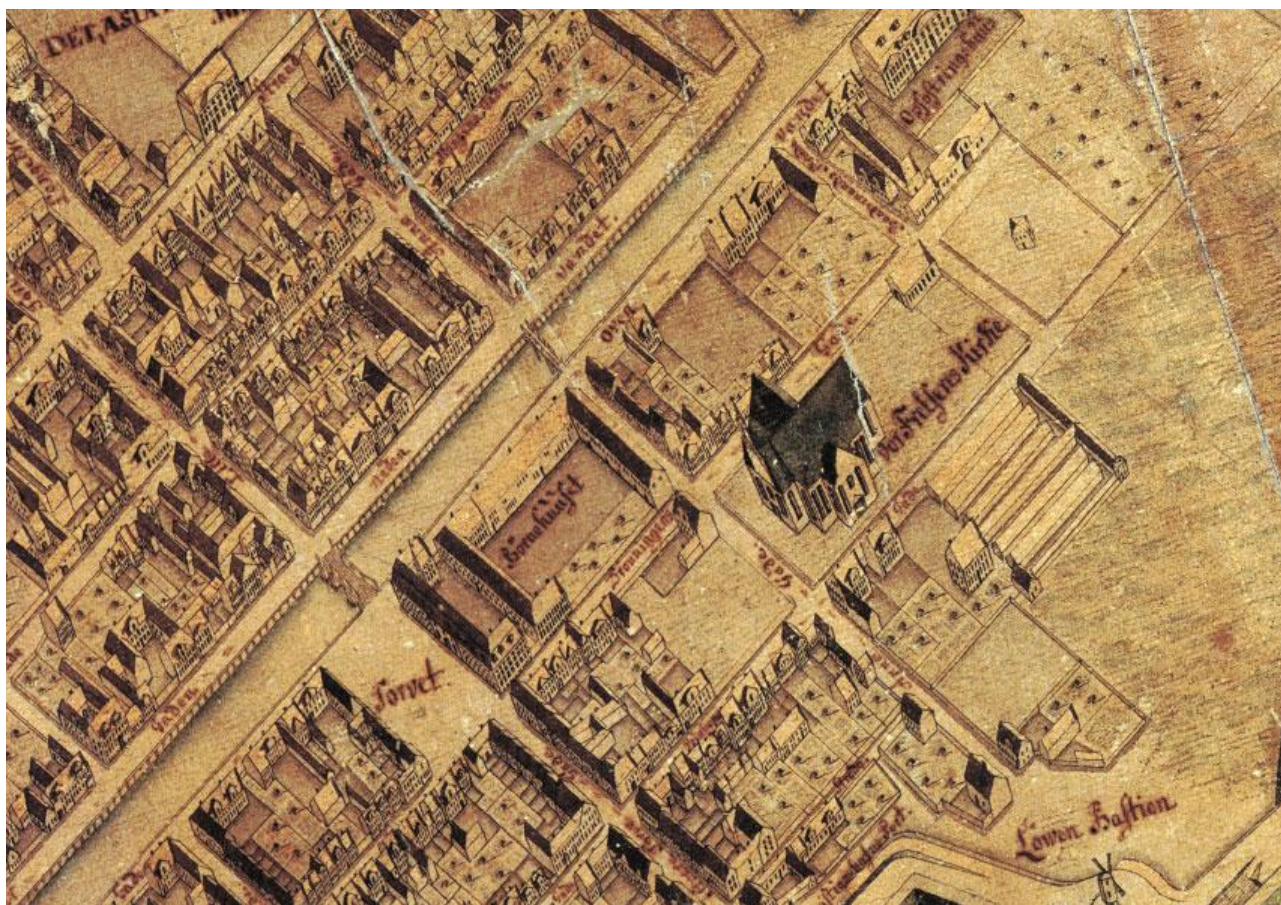

Orglet

Døbefonten

Uddrag af Laurids de Thurah - Hafnia Hodierna udgivet 1748

Ove Geddes kort 1761 - endnu er der ikke bygget spir på Vor Frelses Kirke

(Église de Freisers.) — Le mieux était de parlementer... (Page 364.)